

EVSEBII PAMPHI
L I C A E S A R I E N S I S E P I S C O P I
E C C L E S I A S T I C A E H I S T O R I A E
Liber Primus, Ruffino Aquilicensi interprete.

O O E M I V M.

V
S
I
G
E
O
C

SVcclesiones sanctorum apostolorum, & tempora quæ saluatoris nostro ad nos usq[ue] decursa sunt, quæq[ue] & quia in his erga Ecclesiæ statum gesta sunt: qui etiam ingens uirtus in locis maximè celebrerimus, Ecclesiæ profuerunt: uel qui singulis quibusq[ue] temporibus, seu scriben-
do, seu docendo uerbi Deinobiliter adfruxere: quiq[ue] etia-
tel quanti, uel quâdo noua cōtrareligione dogmata
proferentes, ad profundum erroris studio contentionis delapi-
ficiantur. falsi scientiæ autores præceptoresq[ue] professi sunt, passim uelut lupi graues gregem Christi lacerantes. Nec non & ea mala, quæ ludeorum gentem pro insidijs, quas aduersus Saluatorē moliti sunt, uastauentur: quibus etiam modis,
& quoties, quibusq[ue] temporibus doctrina Christi & sermo iustitiae à Genitilibus impugnatus est: quantiq[ue] his tempestatisbus usque ad suppliciorum patientiam, & profusionem sanguinis pro uerbi Dei teritur certarunt: sed & martyria nostris suscepimus temporibus, atq[ue] in his Domini & Saluatoris nostri erga singulos quoq[ue] unicum clementissimumq[ue] subsidium scribere mihi uolenti non altûnde sumendum uidetur exordium, quam ab ipsa Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi praefentia corporali. Sed mihi quæ oueniam dari. Confiteor namque, quod in hoc opere uiribus nostris maiora tentamus. ut & fideliter, & integre, quæ sunt gelata, trarremus, & rudem, ac nulliferè nostrorum digressam uiam huiuscmodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet Deum ducem futurum, Dominum Saluatoris nostri certum sim nobis auffusit suffragia, hominum tamen nūlla, quibus possumus inniti, conspicimus præcellisse uestigia: nisi quod sparsim singulorum quorumq[ue] temporum, seu rerum gestarum, ad nos usq[ue] indicia monumen-
ta transmissa sunt: è quibus quædam nobis luminis facies, uelut in obscu-
ro politis, eminus accenduntur: & tāquam à sublimi specula, quæ nos gres-
sum tendere oporteat, ac uiam uerbi absq[ue] errore dirigere, eorum iocibus admونemur. Quacunq[ue] ergo proposito operi conuenire credidimus, ex his quæ illi sparsim memorauerant eligentes, ac ueluti è rationalibus campis doctorum floculos decerpentes, historica narratione in unum corpus redigere & coagmentare tentauimus: fatis abundeq[ue] gratum putantes, & si non omnium nobilissimorum, certe Saluatoris nostri apostolorum suc-
cessiones celebrioribus quibusq[ue] Ecclesiæ traditas in unum colligere, atq[ue]
in ordinem modumq[ue] diriger. Opus autem mihi per necessarium uideor
assumpsisse, eo magis quod(ut superius dixi) neminem Ecclesiasticum dunt
taxat scriptorem, ad hanc partem narrationis animund ac dieciles competitio.
In quo illud etiam spero, quod & utilitatis plurimum ex rerum gefarum
cognitione studiosis quibusq[ue] noster hic conferat labor. Quamuis iam
de his ipsis nonnulla etiam in Chronicis, id est, in eo opere, quod de tempo-
rum tra-

LIBER PRIMVS:

rum ratione conscripsimus, breuiter succinctè perstrinxerit: plenius tam
men in praesenti opere singulorum narrationem aperite tentabimus. Inci-
piet ergo mihi sermo ab ipso domino, sicut protimus, Christo. Verum quia tunc
Christianorum res gestas scribere proponimus, consequèns videtur uti pri-
us, uel unde hoc genus hominum ducat exordium, uel quid nominis ipsi-
us continetur ratio, ex cuius gens ista uel populus appellatione censeatur, re-
petentes paulo altius exponamus.

Scholia in Proœmium.

In hoc Proemio hec ordine traditur Eusebius. 1. Quae sint cum in doctrina, tum in ipsa Ecclesia eius*qui* cum viuis tum putridis membris & usfis (ut cum Paulo Apolosto) & denique in botti- bus Ecclesie confundenda. 2. Docet initium historie sumendum ab incarnatione Christi tem- pore. 3. Quae fuerit res operosa & difficultas Ecclesiasticam historiam describere, ex eo colligit quod nemo eius descriptionem aggreditur nisi uidetur. 4. Necessarium tam esse ostendit.

1. De diabolo in Christo naturis commonuctio. 2. De nominibus Salvatoris breuis institutio. 3. Assertio ueritatis doctrinae Christianae, in qua nouitatis calamiam resellit. Cap. I.

Igitur quoniam Christus duplice modo constat, & diuina in eo partita, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habentur: & ita deum perfectum nobis narratio dirigitur, si a capite, id est a uniuersitate eius uestro sumamus exordium: per quod Christianorum, quae gens nouella appellatio creditur, antiquitas & nobilis pariter ostenditur. Genus ergo Christi, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac pandere, nullus sermo sufficit. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronunciat oraculum, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Sed & alibi celestibus nichilominus de eo uocibus ita refertur. Quia nemo nouit filium, nisi pater: sed neque patrem qui nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit, nosse dicatur filium pater. Et sine dubio existet ceteros à discutiendo notitia, qui ad unum solum patrem filij scientiam retroauerunt. Hic ergo in his uoluminibus, qua diuina spiritu conscripta & creditur, lux æterna, & ante mundi initium semper fuisse prædictarum, intellectualis sapientia quoq[ue] substantialis, & uerbum uitium in principio apud patrem, & Deus uerbum substantiæ narratur. Quis ergo poterit eum, qui ante omnem creaturam uisibilem atque inservibilem semper fuisse, & initio iam fuisse ex ipso patre natus; & cum patre sempiternis extitisse describitur, fermone comprehendere? Quis omnium celestium, immortalium diuinorumque uitium Domi nui & ducem ac principem coelestis militie, & magni consilij angelum, voluntatis paterna efficaciam, quem cum patre omnia que sunt, creasse & condidisse constat, ut uerum filium & unicenitum, & omnium qua creatu sunt Dominum & regem ac dominatorem paterna uirtute & potestate cuncta moderantem, ueribus explicet nisi quod ad intelligentiam plenitudinis eius, & per secretiora & mystica diuinorum uolumini informantr eloquia. Iohannes denique spiritu Dei repletus. In principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud Deum & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed & Moyesus, maximus & uetusissimus prophetarum, multis autem scedula hæc eadem protestatus, cum ecclési inspiratus originem mundi, & rerum initia de eo plenius aperiret, conditorem omnium patrem cū filio, my C. v. i. scitici. Christus. Esa. 53. Matt. 11. Aliis noscum tur. Esa. 9. joannes Euans gelista. ioan. 1. Moyses. Cum filio creator pater.

quit, erat uer-
oc erat in prin-
ctum est nihil.
ultis ante secul-
i mundi, & re-
m cū filio, my-
sticis

Istis ac sacratissimis designat eloqujs. Ait namq; Et dixit Deus: Factam est hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed & David, antiquissimus prophetarum etiam ipse, licet Moysè posterior, dicit: Verbo Domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uitus eorum. Et alio idem nihilominus designat oraculo de Deo, dicens: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. In quibus euidenter mandatis personam patris, & filii operantis exprelsit. Cum igitur his & alijs quam plurimis uocibus parvum per diuinam uolumina creator omnium cum patre filius declaretur, superest ut de his qua post conditionem mundi pro hominis dispensatione transfigit, quam possumus breuiter perstringamus. Multis siquidem & ante aperte prædictis uiris astutis, & docuisse, quæ ad cultum diuinum pertinere videbantur, ostenditur. Sed euidentius & familiarius Abraham atque eius familiæ, quantum fas erat Deum hominibus, innotuisse describitur: & uelut preceptor quidam ex monitor illius exitiis profapaz reteratur. Deniq; in diuinis oraculis scriptum est: Quia apparuit Deus Abraham tanquam communis aliquis homo sedent ad illicet Mambræ. At ille exurgens, cum hominem uiderat, adorat ut Deum, & ueneratur ut Dominum. Sed & proprie uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinam, dices: Dominator Domine, qui iudicas omnem terram, nonne facies iudicium. Etenim si nulla ratio permittit, ingenitam illam & impermutabilem Deo-innipotentiæ essentiam, in uiri speciem mutari, neq; ut geniti alicuius imaginatio uidentis aspectus seducat, nec ut scriptura talia falso confundat, Dominus & Deus qui uiueriam terram iudicat & iudicium facit, in hominis figura uisus, quisnam alius prædicabitur (liquidem milii fas est de prima omnium causa loqui) quam solus præexistens ipsius sermo? Quæ utique omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in caritate dispensatio plenius expleta designat. Et item propheta David dicit de Deo: Misit uerbum suum, & sanauit eos: & liberauit eos de corruptionibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysem, de eo quod Dominus sit ipse cum Domino, diuina restantur eloquia, cum dicit: Pluit Dominus super Sodomam & Gomorrah sulfur & ignem a Domino. Evidemque cum apparuerit Iacob, esse Deum eadem scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iam non uocabitur nomen tuum Iacob, sed Israël nomen tuum, quia in ualutis cum Deo. Et paulo post dicit: Et uocauit, inquit, Jacob, cum nomen loci illius, Visio Dei, dicens: Vidi enim Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Neq; enim fas est de aliquo angelorum uel coelestium uitrum ista sentire. Nullum enim illorum, si quando mortalibus ex coelesti precipiuntur adesse mandato, Dominum uel Deum diuinus sermo commemorat. Hic etiam Iesus successor Moysei cum affitissimo, percontanti ei quis esset, responsus euidentissimis designauit, dicens: Princeps militia uitrum Domini ego sum. Cumq; his auditis adorasset famulus, ut decebat Solire, inquit ad eum, corrigiam calceamentum tuum: locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo consideranda est præceptorum similitudo, quoniam non erat hic aliis ab eo qui dixerat ad Moysem de rubo ignis, dicens: Ne appropries huc, solue calciamenta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Et addidit, dices: Ego sum Deus patru tuorum, Deus Abraham, & Deus Iсаac, & Deus Iacob. Claruit igitur ex his omnibus, quod uerbum Dei, & Deus, Dominus, & creator omnium cum patre conservans, an le Dei substantialiter existere, idem ipse in diuinis ostendat oraculus, per Sa-

per Salomonem, haec de semeti ipsa sapientia mysticis uocibus prodens: Egio sapientia in altissimum habitavi, confilium & scientiam, & sensum inuuo. Proverb. 8. caui: Per me reges regnant, & potentes per me scribunt iustitiam. Per me proceres magnificantur, & tyranni per me obtinent terram. Et post aliquanta iterum dicit: Dominus creauit me initio uiarum suarum, in opera sua ante seculum fundauit me: In initio priusquam terram ficeret, antequam prodirent fontes aquarum, priusquam montes fundarentur, ante omnes autem colles genuit me. Quando preparabat celos, aderam ei: & quando firmos ponebat fontes sub celo, cum ipso eram componentis omnian. Ego eram cui adgaudebat quotidie. Latabar autem coram ipso in omnem tempore, quando latabantur orbis perfecto. Ex quibus omnibus fusile ab initio, imo & ante omne quod dici potest initium, ab ipso patre progenitam sapientiam constat. Quid autem causa fuerit, quod non omnibus passim, sicut nunc, etiam antea innoverit, & ad omnes eius fidès ac scientia peruenierit, exponemus.

Nondum capere poterat perfectam sapientiam Christi doctrinam, rudiis Qui factū sit adhuc mundus, & peritiae totius signarus: denique statim in initio adhuc, ut non statim cum hi qui primi creari fuerant homines, in beatitudine degere, mandato ab initio hec Dei negligientia corrupto, in hanc uitam mortalem & fragilitati obnoxiam prodeciderunt, ac terra huius diuina maledictione damnata habitaculum pro paradisi delicijs commutatarunt. Iam uero qui ex huiuscemodi genitoribus per orbem terræ diffusi sunt, ferino magis ac beluino ritu oberrantes, non urbes ad honestatem, non leges ad uitæ iusticiam tenuere. Artium uero disciplinarumque apud eos, & totius philosophia, ne ipsum quidem nomen habebatur, sed agrestes quidem & uagi, per desertu nullis sedibus vagabantur. Si qua uero in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerant conditoris, hac inculta & incondita relinquentes, magis ad usum malitiae, quo uia humani itineris proculius uergit, conferebant. Ex quo accidit, ut nefarij sceleribus inter semeti ipsos agentes, nunc corruperentur, nunc etiam intermixerentur ab iniuicem, usque quo procedente immanitate etiam deuorarentur alterutrum. Hinc illæ quæ mundo sceleris fabulas reliquerunt, theomachia & gigantomachia exortæ sunt, donec nefarij aut Theomachia suis uictis diluitur, nunc inundatione diluuij, nunc etiam populatione ignei Gigantomachia imbris obliteret, & immanitatem scelerum, poenarum uarietate compri-meret. Venit quidam creator suo humanum genus malitia morbo & contagione corruptum emendandum uidebatur potius, quam delendum, miseratus tunc obscuratas per nequitias mentes, & tenebris excitatis obstructas, ille ipse qui in principio erat apud Deum Deus uerbum, & sapientia. Per filium res-tituta pars, nunc angelorum ac ministrarum uitrum legationibus uitur, vocatur huma-nus etiam ineffabiliter dignatione ipse adest, & rarum sic ubi quem Dei ac num genus ad iustitiae memorem repperit, diuinis revelationibus, monitis salubrioribus, instructione, qua Deum decebat: reformare ac renouare de tenebris huma-num nititur genus: non in alia quam hominis specie, quia solum homines docere aliquid & instrui ac iuriari possunt, donec paulatim gentem integrant, que Hebraeorum appellabatur, ad sui cultum uenerationemque Hebrei. conuerit. Quibus etiam ut pote adhuc rudibus & contagione uitæ prioris infectis, per Moysem prophétam typos & adumbrationem diuini cultus, per fabbara quædam mystica, & circumcisionem corporis, altius aliter legis. quid in spiritu significantem, ceteraque huiuscemodi præcepta legalia ue-lut elementa sacratoris olim futura eruditio impresit. Quia tamen lex

Vetus lex, prae cū uelut initium quoddam lumenis mundo huic obfulsisset, & odoris sui paratio ad no fragrantia mare ac terras longe lateque complexisset, atque ex ipsa diversus in orbis partibus nōdorem quendam prudentiores quique capientes, legislatores uel philosophi modesta quaerē & uerecundiora precepta, atque honestatis & iustitia conscientia, auditoribus suis paulatim tradere atque insinuare coepissent, & agrefles ac feros hominum mores ad decoratique honesta instituta reuocare: tunc amicitias coire inter leuiros, & concordiae subire federa docerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & uestum rerum discut habere communem, donec instituti prudenter doci liuuman mens & societas at inuicem patiens redderetur: ut huiuscmodi constitutio nis prælusione præmissa, apti iam & parati etiam ad diuinam fierent instituta, patrissque omnium Dei scientiae capaces existarent. In quo ipseitum omnium iuitutum magister, ipse sermo ac ratio, & uerbum ac lapientia Dei, ipse qui initio cum patre creuerat hominem: ipse, inquam, humana quoque natura assumpta substantia, & specie forma seruilli induitus, in nullo penitus ab eo quod nos lumen differens, tempore quo Romanorum imperij regnum nobis illius latiusque coniungere ipse præstiterat, ingessus nunc mundum communi quidem nobiscum nascendi adiit, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quæ de eo futura prophetae prædixerant.

Prophetæ. Vt enim diuitius inspirati, hominem qui simul esset & Deus, aduentare huic mundo, & doctorem omnium gentium paternæ pietatis ac religiosum futurum, lacrymantes oraculis cecinerunt. Sed & mortis modum, quo de hac uita discederet, utque rursum inuilitato more ad uiuentes reperaret a mortuis, & post hoc cœlum adiret unde descendere, atque in Deum rediret. De quibus quamvis euidenter quamplurimi significauerint prophetarum, tamen unius indicium, Danielis scilicet, quantum breuitatis necessitas indulget, adhibeo. Dicit ergo de ita: Videbam, & ecce sedes posita erant, & uetus dierum sedebat, & uestimenta eius sicut nix alba, & capilli capitii eius sicut lana munda, thronus eius flamma ignis, rotas eius ignis aduertens. Fluiuus igneus præcurribat ante eum, ludi cium positum est, & libri aperti sunt. Et post hæc uidebam, & ecce cum nubibus coelum tanquam filius hominis ueniebat, & peruenit usque ad uestustum dierum, & in conspectu eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor & regnum: & omnes populi, tribus, & lingua ipsi seruient. Potestas eius, potestas aeterna, quæ non transibit, & regnum eius non corumpetur. Haec omnia manifestissime de nullo alio, nisi de Salvatore nostro, qui erat in principio apud Deum Deus uerbum, dicit intelliguntur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissimis temporibus in carnem natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire desiderat, in suis locis assertiones horum digessimus. Nomen autem hoc (ut diximus) Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit adumbratum, tempus est edocere. Primus ipse Moyses, uolens ostendere, quid uenerationis in senomen Christi & mysterii contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramentorum coelestium, sicut ei in monte fuerat ostensus in lege describere: cumque ritum constitundi pontificis traderet, quantum mortalem docere fas erat: eum quem supra omnes homines, ut electi honore & meritissimis, decernebat per unguenti cuiusdam mystici sacramenta Christum nominauit: quo per hoc dicerent hi qui per legem insinuabantur, quia qui supra omnes homines honore & reuerentia habendus est, Christus nominatur. Sed & idem Moyses longe per Dei spiritum prævidens, qui sibi preparare.

Christi nomē. Dan. 7. Et post hæc uidebam, & ecce cum nubibus coelum tanquam filius hominis ueniebat, & peruenit usque ad uestustum dierum, & in conspectu eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor & regnum: & omnes populi, tribus, & lingua ipsi seruient. Potestas eius, potestas aeterna, quæ non transibit, & regnum eius non corumpetur. Haec omnia manifestissime de nullo alio, nisi de Salvatore nostro, qui erat in principio apud Deum Deus uerbum, dicit intelliguntur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissimis temporibus in carnem natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire desiderat, in suis locis assertiones horum digessimus. Nomen autem hoc (ut diximus) Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit adumbratum, tempus est edocere. Primus ipse Moyses, uolens ostendere, quid uenerationis in senomen Christi & mysterii contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramentorum coelestium, sicut ei in monte fuerat ostensus in lege describere: cumque ritum constitundi pontificis traderet, quantum mortalem

CHRISTVS. docere fas erat: eum quem supra omnes homines, ut electi honore & meritissimis, decernebat per unguenti cuiusdam mystici sacramenta Christum nominauit: quo per hoc dicerent hi qui per legem insinuabantur, quia qui supra omnes homines honore & reuerentia habendus est, Christus nominatur. Sed & idem Moyses longe per Dei spiritum prævidens, qui sibi preparare.

pararetur successor, & prænoscens quod is qui post se regnum susciperet, maiors sacramenti minister existeret, Iesum cognominauit eum, qui prius Hobea parentum fuerat appellatione uocatus: sciens quod in huius uocabuli sacramento cuiusdam maioris glorie rex, quam mortalis natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hac appellationis indicia, in altero pontificatus, in altero regalis forme exprimitur insignia. Et Iesu Christi regis, itus, tanquam qui rex & pontifex esset, pariter nominatur: ut neque in eo aliiquid quod ad religionem, neque quod ad potestatem pertinet, deesse populus per præcedentia sacramenta mystice institutus agnoscet. Unde & propheta acti diuino spiritu, simul & imperiatem ludorum, & gentium in eo præudiebant salutem. Et tale aliiquid unus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, præcinebat: Spiritus, inquit, uultus nostri, Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Sed & David magnificus uates, haec de eodem memorat: Quare tremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiti reges, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersi Christum eius. Et paulo post ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Petre a me, & dabo tibi gentes haereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Non solum autem pontifices unctione chrismati apud Hebraeos consecrabantur, uerum & reges. Qui & ipsi, quoniam diuinitatis nutu per prophetas Reges Christi sacrauero quodam chrismate delibutis, sortiebantur sceptra regalia, imaginari dicitur: tamen etiam ipsi Christi appellabantur, quod scilicet etiam in ipsis coeles tis regis imago ac species seruarentur. Sed & in prophetarum ordine inuenimus nonnullos simili modo unctione chrismati consecratos, ministerium diuinitus eloquij præbuisse, & gnosias redditos futuorum. Ex quibus omnibus constat, quod filius Dei & uerbum ac sapientia patris, quia uerus Christus filius rex est omnium seculorum, & quia uerus pontifex est futuorum bonorum. Et quia uerus propheta est, quippe qui insipiret & repleteat prophetas, id est uer & Christus nominatus est: cuius nominis per eos, quos supradenumeramus, pontifices, prophetas, & reges, typus & imago præcesserat. Verum illi, quoniam (ut diximus) ad breue tempus uita huius, Christi applicabantur, ad solam ueri Christi imaginem conseruandam, quoniamus compositione quadam mystica consecrati oei, tamen huius que inter nos habet solet materia ac liquoris, perungebantur. Verus autem hic qui de coelis uenerat, & cui omnia quæ præcedebant, gesta fuerant, Christus non humanis opibus quæstua sumit unctiona, sed nouo ac singulare modo paterno spiritu inflatus & unctus Christus efficitur, sicut mulis ante seculis de eo uates Esaia prædixerat ex persona ipsius Christi, dicens: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me: Euangelize pauperibus misit me: Filius Dei qui prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Nec solus Esaia diuinus modo Christus factus, hoc est quæstus ultra regni sui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniuriam, propterea unxit te Deus. Deus tuus oleo letitiae in saeculum letitiae.

Exod. 30. Psal. 44. Yu. 4. crig.

Christus ponti cris uoluminibus intellectu mystico spiritus sanctus designatur: Sed & de-
ponitatu eius idem David alio in loco, tale aliquid arcans signat elo-
quijs, tanquam ex persona patris de filio pronunciantis: De uentre, inquit,
ante luciferum genui te. Iuravit Dominus, & non penitebit eum. *Tres*
Melchisedech. sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. **Hic autem Mel-
chisedech in diuinis uoluminibus sacerdos fuisse Dei summi refertur: sed
qui non oleo communis perunctus sit, neque qui ex successione generis fu-
scerit sacerdotium, sicut apud Hebreos fieri mos erat. Et id est secundum
ordinem ipsius sacerdos futurus dicitur Christus, qui non olei liquore, sed
uitrate caelestis spiritus consecretur. Idcirco denique cum multi antea apud
Hebreos in hoc ipsum soleniter consecrato uncii sunt Christi & sue re-
ges, siue prophetae, siue etiam pontifices per hoc fuerint instituti, nullus ta-
mnen ipsorum uel genti, uel discipulis aut seectorib. suo vocabulo nomen
dare potuit, & appellare discipulos Christianos, nisi hic solus qui uerus
Christus est: & non o'eo humano, sed paterno spiritu peruncius. His secula
torum suorum populos, & uniuersam per totum mundum sui nominis
gentem ex uero Christi vocabulo appellari fecit perenni nomine Christia-
nos. **'Si igitur unde genus ducat Christus, requirit, & eius autorem rima-**
ris, qui autor est omnium: audi quid oracula diuina per David magnifice-
tissimum uatem ex persona ipsius summi patris loquuntur, sicut & paulo
superius memorauimus: De uentre, inquit, ante luciferum genui te. Et
De uentre, quamvis uentris appellatio in eo qui recte incorporeus creditur, conueni-
quid sit, re minimè uideatur, tamen tropicis ac mysticis legibus hoc est quod indica
tur, quod non extrinsecus & aliunde substituerit filium pater, sed ex semet-
ipso, ac si de ipso, de interioribus suis, ut hoc ipsum sit illi qui natus est,
quod est ille qui genuit. Et ne adoptionis lege extrinsecus uideatur allum-
ptus, sed quantum appellatio uentris intelligi suggerit, salua reuerentia in-
corporalitatis, intrinsecus editus designetur ueritate naturæ. **Quod uero**
Ante luciferum, ante mundi & ante totius creaturae designat initium.
Discrimine in Distinctio sane inter uerum Christum, & imaginarios illos, qui prius pra-
cesserant, qua habeatur, euidentis in hoc indicium datur, quod illi priores
ges & ponit Christi nulli penè genti proprie cogniti sunt: huius autem ueri Christi
non solum nomen, sed & potestas, & regnum per omnes nationes, & per
uniuersum orbem terra diffusum est, non sola cognitione vocabuli sed &
diuinitatis cultu, ac religionis reuerentia consecratum. **In omni namque**
terra tanquam uerbum & sapientia patris, tanquam Deus & Dominus le-
sus Christus colitur & adoratur, sicut diuinum deo pronunciavit eloqui-
um, dicens: Quia in nomine Iesu omne genu flectetur coelestium, terrestri-
um, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, qui Dominus Iesus in glo-
ria est Dei patris. Vnde non solum potestas eius & regnum, sed & affectus
& amor tantus de eo credentium mentibus inolevit, ut etiam animas pone-
re pro nomine eius, & cervices suas persequitorum gladiis obsecere non
morentur, dummodo sacra sancta apud eos nominis eius fides & reueren-
tia conservetur. Hæc interim nobis necessaria narrationem rerum præce-
serint, quam prosequi insitumus, in quibus ostendatur nomen Christi-
su Domini ac Salvatoris nostri, non nouella appellationis alicuius, aut ex
carnali nativitate, sed à Deo ipso originem ducere. Quod autem recentis
vocabuli Christianorum gens uidetur, & ritus obseruantia eius nuper ex-
ortus: quid etiam hac ipsa nouitas in se ueritas continet, ostendemus.
Antiquissimum præ omnibus feré gentibus Hebraeorum genus haberi pu-
*to, quod***

lo, quod nulli dubitandum uideatur: & quod apud ipsam gentem seceretor
quidam religiosis cultus & obseruantia, diuinis mandata uoluminibus
continetur: in quibus etiam de nonnullis iustitia & pietate præditis uiris re-
fertur, quibusdam quidem, qui & ante diluvium fuerint, alijs autem & post
diluvium, in quibus de Noe atque eius filijs, omnijs prosapia scribuntur, &
ulque ad Abraham peruenit, quem parentem gentis Hebraorum con-
stat exilere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham usq; ad pri-
missum hominem, generationis ordine conseruentur, etiam si non nomine,
christiani sunt ab rebus tamen & religione Christiano uisus si quis dicat, non mihi uiderit Adam usq; ad
erae. Cum enim nomen Christiani hoc indicet, quod Christo quis credet,
Abraham,
per eius doctrinam, fidem, pietatem, ac iusticiam teneat, & studijs diuinis in
hæret sapientia, arque omne quod ad uitium pertinet, exequatur: si, in
quam, hec sunt, quæ vocabulo Christiani nominis indicantur & uerè eum
religionis sectorum designant: hoc erant etiam illi sancti (de quibus su-
pera diximus) uiiri, quod Christiani nunc esse profertur, neq; enim aut cor-
poralis eis inera circumcisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis qui-
dem) aut illa de ciborum obseruatione religio, vel cætera qua posteriori-
bis per Moysem figuraliter magis ac mystice obseruanda traduntur. Cum
igitur absque his omnibus obseruationibus furimi religiosi illi, quorum
supra meminitur, uiiri, secuti autem sunt fidem eius, quem nos nunc sequi-
mur, Christi, quem frequenter apparuisse eis, & edocuisse uel monuisse ea
qua ad fidem & pietatem pertinent, in superioribus approbauiimus: quo-
modo dubitatur ab illis copille, & ab illis esse deductam huius gentis ori-
ginem, qui & eundem Deum, autorem & ducem uitæ sequebantur, & in
simili religionis obseruantia persistebant: laetum denique hæc in illis pra-
missis & præformata religio est, ut ne ipso quidem nomine (quod certa lo-
cula differentiam facere uideatur) habeantur alieni, sed & ipsos iam tunc
non solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testantur: elo
christiani di-
quia. Dicitur enim de illis ex persona Dei ad alienigenas gentes: Nolite
at oum chri-
tingere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hac cum de
Abraham, uel de his qui per illud tempus ad Dei cultum pertinebant, di-
psal. 104.
ca referantur, euidentissime, & luce clarissim in ipsis & ante ipsis, Christia-
norum gens iam tunc fuisse, & omnem tenuisse pietatis ac religionis obser-
uantiam designatur: quam nunc per aduentum carnalis prætentia Christi
per omnes gentes communicata, & omnibus impartiram nationibus s
constat, quæ sapientia pietatis & thesaurus, qui uelut intra angustum con-
clauso pro ratis quibusque cultoribus tenebatur, uniuersum mundum fidei
ac religionis profusione ditaret: & quod prius uitium prebebat, nunc si-
mul & libitio gentibus integris, & populis ac nationibus ingeratur. Quod
ita futurum diuina inspiratione proficiens quidam eximus prophetarū,
stupor mentis attonitus, cum admiratione exclamat, ac dicit: Quis audiui-
talat? aut quis locutus est ita? Si peperit terra in una die, & si genita est gens
Esa. 65.
de semel. Et item in alio loco de his ipsis, quos sermo diuinus gentem simul
parturiendam esse præixerat, contellatur, & dicit: His autem qui serui-
ent mihi, vocabitur nomen nouum, quod benedicetur super terras. Quod
autem ita nouum nomen, quæ Christianorum vocabulum gentis da
Esa. 65.
Nouum autem dicit nomen, nuper dispersum, non nuper inuentum.
Verum & hoc ipsum ita futurum, & hanc benedictionem nomen nominis ac fidelis
omnibus gentibus esse largiendam, nequaquam diuina oracula siluerint.
De ipso namque Abraham, cum adhuc esset in præputio constitutus dicit

sermo diuinus: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusticiam, & amicus Dei appellatus est. Credidisse igitur refertur ei, quem apparuisse frequenter & instruxisse eum, quae ad pietatem & religionem pertinent, supra edocuimus, Christo scilicet, per quem omnia constare quae gesta sunt, uel gerenda, saepe probatum est. A quo etiam ad ipsum Abraham responsa huiuscmodi deferuntur: Et benedicentur, inquit, in te omnibus terra. Et iterum: Faciat te in gentem magnam & multam: & benedicentur in te omnes gentes terra. In quo evidenter exprimitur, quod ille cultus, atque illa fidei gratia, quae tunc Abraham, & paucis illis qui id temporis fide & pietate inlignes erant, concedebaratur, postmodum per omnes gentes, ac per omnes terras esset benedictionis titulus per diuinam gratiam largienda. Certum namque est, quod sicut ille credens ei qui sibi apparuit, iustificatus est: & paternis superstitionibus repudiat is ac spretis, Dei ueri praecepta siue atque operibus exequutus est: & per hoc ei dicitur, Quia benedicentur in te omnes tribus & omnes gentes terra. Ita & Christiani si de atque operibus id agant, ut paterna superstitionis errore depullo, sequantur Deum, quem sequutus est Abraham: & ex simili fide iustificantur, sicuti iustificatus est Abraham. Quid igitur obstat, ut non una atque ea dem religionis obleruantia deputetur in his, in quibus unam atque eandem fidei atque operum esse constituit formam: Et ideo non nouella, neque peregrina est Christianorum religio, uel nuper exorta: sed si fas est liberamente care quod uerum est, prima omnium, atque ex ipsa simili mundi origine ac naturitate descendens, eodem Christo Deo doctore & institutore, iam inde ab initio speciem formamē suscipiens. Et de his quidem illa sufficient. Verum postea quam consequenter ea quae historica narrationem debuerant anteire, praeiunimus: superest iam, ut & a corporali praefacti Domini & Salvatori nostri, & his quae deinceps gesta sunt, ueluti itineris nostri aggrediamur exordium, ipsum omnipotentem uerbi patrem Deum, sed & ipsum & cuius res genitur, Iesum Christum Dominum & Salvatorem nostrum, coeleste Dei uerbum, adiutorem & autorem narrationis nostrae, precibus inuocantes.

De tempore nativitatis Christi secundum carnem. Cap. 11.

Ann. Christi. Igitur secundo & quadrigesimo imperij Cæsaris Augusti anno, ab Aegypto uero subiugata, & Antonij uel Cleopatra interitu, in quam non uisima Ptolemaiorum apud Aegyptum regna cederunt, octauo & uigesimo anno, Dominus & Salvator noster Iesus Christus prima ascriptio ne census, Cyrenia Syriae presidente, secundum ordinem totius prophetarum, quae de ipso predicta est, in Bethleem Iudeæ oppido nascitur. Hunc autem Cyreni temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebreorum historiographus memorat, annetens huic narrationi etiam Galileorum haeresim iisdem exortam esse temporibus. De qua apud nos Lucas in actibus Apostolorum meminit his uerbis.

Scholia in Caput. II.

Dominus noster Iesus Christus ex uirgine natus est, anno ab orbe condito 3963. Olympiade 114. Anno regni Herodis 341.

De Iudea Galileo, & Theoda. Cap. 111.

Potest hunc, inquit, surrexit Iudas Galileus, in diebus conscriptionis census, & auertit populum post se. Sed & ipse perire, & omnes qui credebant

bant ei, dispersi sunt. De his autem ipsis Iosephus (de quo supra diximus) in historiâ sua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemorat: Cyrenius autem uir unus ex confessis curia Romana, per singulos magistratus usque ad gradum consulatus ascendens, cetera quoque honorabilis, cum paucis Syriam uenit, a Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus. Et post pauca ait: Iudas uero Gaulanites, uir de ciuitate Gamala, Sadduchum quendam Pharisæum assumens, magnopere nitebatur sollicitare plebem, afferens eis, quod ascriptio cœsus nulli aliud quam apertissimum imponeret seruitutem: simulque cohortabant gentem suam, ne perderet libertatem. Sed & in secunda historia Iudei bellii de hoc ipso hac scribit. Quo in tempore, inquit, uir quidam Galileus, Iudas nomine, ad discessione populos cogebat, pessimum fore eis peruidens, si adquisicerent soluere tributa Romanis, & post Deum, mortalem suscipere dominatum. Hac Iosephus.

*Cyrenius.
Iosephus Antiqu. li. 18. ca. 1.*

*Ioseph. bel. iud. lib. 2. ca. 7.
Ioseph. Antiqu. li. 14. ca. 23.
Anno ante Christum na-
tum 35.*

De Herode, quod ex alienigenis uenit ad regnum.

Cap. 111.

*Herodis ge-
num.*

*P*er idem tempus Herodes primus ex alienigenarum generu ortus, regnum Iudea gentis obtinuit. Et in ipso completut propheta quiam Moses ante prædixerat, quod non deficeret princeps ex Iudea, neque dux de temoribus eius, usquequo ueniret cui repositum est. De quo etiam pronuncia idem Moses, quia ipse sit expectatio gentium. Imperfectus namque huius præfigi pendebat eventus, donec sub proprie gentis principibus regenerentur: qui incipientes ab ipso Moyle, qui hæc prædixerat, usque ad Augusti imperium perdurant. Quo in tempore primus (ut supra dixi) Herodes extermi generis tui, a Romanis Iudeorum suscepit principatum. Qui Herodes secundum ea quæ Iosephus tradit, ex Iudeorum gente paternum genus, ex Arabum uero materni sanguinis originem deducet. Africanus autem, qui & ipse præcipuus in historiographis habetur: Atunt, inquit, qui de eo diligentius explorarunt, Antipatrum quendam esse patrem Herodis Alcalonitæ, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, templi Apollinis ædifici. Hic Antipater ab Iudeis latronibus captiuus admodum puer, permanens cum prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris in opia filium redimere non ualeret. Verum puer latronum uita & monibus inilitus, postmodum Hyrcano cuiusdam Iudearum pontificis familiarii efficitur, ex quo nascitur Herodes sic, qui Salvatoris temporibus fuit. Hac Aphricanus.

Quod Herodis tempore interrupta sit regum successio secundum Danieli prophetam. Cap. V.

Igitur cum in hominem externe gentis Iudeorum deuenisset imperium, imminebat sine dubio etiam illa prophetis prædicta uocibus exceptatio gentium: quippe cum defecissent apud eos ab origine ipsius Moysi scripta, principum regumque successio. Prius enim quam in captiuitatem Babylonie ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde David. Nam ante reges à ludicribus regebantur; qui post Moysem & lesum successorem eius, gentis illius tenerant principatum. Post redditum uero de Babylonie non defuere eis gubernacula disciplinis optimis instituta. Per pontifices etenim rerum summa gerebatur, donec Pompeius Rōmanorum magistratus adueniens, Hierosolymam urbem quidem Romanis armis oppugnaret, & caperet: sancta uero & sacratissima quæque templi pol.

*Anno mundi.
397. iuxta He
breos.
iuxta Euse
bius 5164.
Genes. 49.*

*Antipater pa-
ter Herodis.*

pli pollueret, ita ut ne ab ipsis quidem aditis ingressum temperaret hostiem. Eum uero qui per autam successionem per idem tempus regno simulum & pontificio fungebatur, Arisibolum nomine, uinctum cum liberis Romanis misit, Hyrcano fratri eius pontificatum relinquent. Omne uero ludi xorum gentem ex illo tempore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem ultimus ludaorum gentis pontificatus fuerat devolutus, a Parthis capto, primus (sicet supra dixi) externi generi Herodes, per senatus consilium Augusto imperante, ludaorum gentis adipiscitur gubernacula. Sub quo imminenter iam Salvatoris aduentu, etiam gentium salus & uocatio expectata illa, secundum ea que prophetarum praedixerant, consequuta est. Ex quo utique tempore interrupta successionis serie dicum uel principium, qui de lude somoribus descendebat, consequentiatione, ordo quoque sacerdotij ab auis & proavis indeclinabili currens, repente confunditur. Habet & de his idoneum testem ipsum Iosephum, qui indicat, Herodem postquam regnum sibi ludaorum a Romanis concepsum est, non iam secundum generis ordinem constituisse pontifices, sed ignobilibus quibusque sacerdotia permisisse. Similia quoque in sacerdotibus ordinandis, egisse etiam successorem eius Archelaus refert, post quem ludaorum imperium dicit recepisse Romanos. Idem ipse Iosephus indicat, quod etiam sacram uestem pontificis summi Herodes obclafum sub signaculo suo tenuerit, nec unquam pontificibus uestum eius potestatem uerius permisserit. Hoc idem & successor eius Archelaus. Hunc & Romani post ipsos morem pontificalis iuris tenuere. Haec autem dicta sunt nobis approbare uolentibus ueritatem prophetae, quae aduentu Domini & Salvatoris nostri impleta est. Sed & apud Danielum prophetam euidenter numerus septimanarum, qui usque ad Christum ducem futurus designatur, impletus est, de quibus in alijs locis exposuitur. Post quarum septimanarum consummationem abolendum esse christina, quod apud ludos sacratissimum seruabatur, idem propheta designat. Quod quidem manifestissime eo ipso tempore, quo Dominus noster Iesus Christus aduentus probatur impletum. Haec autem a nobis per necessitatem relata ad ostendendam ueritatem temporum teneantur.

De diversitate generationum à Mattheo & Luce conscripta, et quae debet referat Aphricanus. Cap. VI.

Verum quoniam de generationibus Christi uarietate nobis Matthaeus & Lucas Euangelistæ tradiderunt, contraria sibi à quam plurimis dicere putantur, in quo etiam nonnulli fidelium ueritas ignorantia commenta quædam pro suis quisque opinionibus conantur adhibere, etiam de hoc historiam, quæ ad nos usque deducta est, in medium proferamus. Aphricanus, cuius superiorus fecimus mentionem, scribens ad Arisibolum quandam de Euangeliorum consonantia & de Genealogiis quæ à Matthaeo & Luce diuersa referuntur, cæterorum quidem opiniones proucul à ueritate errantes coarguit: ipse autem historiam quam compenerat, his ipsis proutulit uestibus: Apud gentem, inquit, Israel generationem nominis nunc secundum naturam, nunc etiam secundum legis ordinem numerantur. Naturam quidem successiones habentur, quæ ex seminis vel naturalis, geninis ueritate descendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante substitutus sub nomine fratris defuncti sine liberis. Cum enim resurrectionis inter eos spes necedum fuisse accepta, per hanc resurrectionis quan-

Succesio na
Legis

Aphricanus hi
storiographus

*Aristobolus.
Hyrcanus.*

In libris de Eu
angel. demon-
stratione.

dam limitabantur imaginem, uti ne nomen generis uito sterilitatis abolere tur. Cum ergo huiuscmodi apud eos generationum ordines seruarentur, ut quidam ex ipso germine, quidam ex substitutione ab alijs generati, alijs filii legis beneficio deputarentur, a singulis Euangelistarum utriusque modi commemorata successio est: id est, ut alter eorum eum qui genuisset, alter uero eum qui quasi genuisse uidetur, exponeret. Etia si ut neutrum Euangelium mentitur, dum aliud naturæ ordinem, aliud uero legis exequitur regulam. Coniunctum namque sibi est in uicem genus, & illud quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur per leges substitutions, quæ siebant his qui sine liberis decedebant, & per secundas nihilominus nuptias, quibus unus atque idem alij parentibus progenitus, aliorum esse filius uidebatur. Et ita fit, ut utraque narratio generationem usque ad Ioseph uerissimis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato ordine designata. Ut autem clarius fiat quod dicitur, iplas generationum consequentias enarrabimus. A' David per Salomonem generatio, quam dinumerat Matthæus; tertium à fine facit Nathan, quidem genuisse Iacob patrem Ioseph. Per Nathan uero de David Lutæ generationum ordinem texens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere, quomodo Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui deducitur per Salomonem secundum Lucam uero Heli, qui deducitur per Nathan: utque isti ipsi, id est Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habentes altius quidem Nathan, altius autem Melchi patrem, ex diuerso genere uenientes, etiam isti Ioseph autem uideantur. Est ergo modus iste: Matthæus & Melchi diuersis temporibus ex una eademque uxore, Elsba nomine, singulos filios procreaverunt, quia Matthæus qui per Salomonem dedit, uxori em eam primus accepit, & relicto uno filio Iacob nomine defunctus est. Post eius obitum (quoniam lex uiduam alijs uiro non uerat nubere) Melchi qui per Nathan genus ducit, cum esset ex eadem tribu, sed non ex eodem genere, reliquit Matthæus accepit uxorem, ex qua & ipse suscepit filium, nomine Heli, per quod ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob & Heli uerini fratres, quorum alter, id est, Iacob frater Heli sine liberis defuncti uxorem ex mandato legis accipiens, genuit Ioseph, natura quidem germinis filium suum, propter quod & scribitur, Iacob autem genuit Ioseph. Secundum uero legis præceptum Heli efficitur filius: cuius Iacob, quia frater erat, uxorem ad suscitandum fratris semen, acceperat. Et per hoc rata inuenitur sita integræ generatio: & ea quam Matthæus enumerat, dicens, Iacob autem genuit Ioseph: & ea quam Lucas competenti obseruatione designat, dicens, Quod putabatur esse filius Ioseph, qui fuit Iacob. Qui & ipse subsonante eadem distinctione, Heli esse filius putabatur, qui fuerat Melchi: qui legalem hanc successionem, quæ uelut adoptione quadam erga defunctos conflat magis, quam germinis ueritate, competenti satis per hoc delignavit in dicio, obseruans Euangelista, ne omnino in huiuscmodi successoribus genuisse aliquem nominaret, per quod dignè distinctione non descendens, sed ascendens usque ad Adam; & ad ipsum usque peruenit Deum. Haec autem non nobis ad subitum reperta, aut absque ullis autoribus commentata sunt: sed ipsi haec Salvatoris nostri secundum carnem propria, seu studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi quæ secundum ueritatem gesta sunt, tradiderunt: addentes etiam hoc, quod dum Idumæi latrone

*Legis successio
sio apud Lutæ.*